

УДК 94(=411.16) «1939/1945»:316.347

DOI <https://doi.org/10.32782/cusu-hist-2026-1-21>**Федик Лідія,**

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри права імені академіка УАН отця Івана Луцького
ЗВО «Університет Короля Данила»
lidia.fedyk@ukd.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-2033-8087

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ: НА ПРИКЛАДІ СПОГАДІВ ЖЕРТВ ГОЛОКОСТУ

У статті здійснено комплексний аналіз феномену культурної та психологічної резильєнтності в умовах воєнних і травматичних соціальних трансформацій крізь призму індивідуального досвіду жертв Голокосту. Актуальність дослідження зумовлена сучасними викликами, які постали перед українським суспільством у контексті російсько-української війни та потребують глибокого осмислення механізмів адаптації, виживання і збереження національної ідентичності в ситуаціях екзистенційної загрози. Метою статті є виявлення чинників формування культурної та психологічної резильєнтності на індивідуальному рівні та аналіз їхнього впливу на конструювання й трансформацію національної ідентичності в умовах війни.

Джерельну базу становлять мемуарні свідчення осіб, які пережили Голокост, зокрема досвід перебування в концентраційних таборах, гетто, життя в умовах вимушеного приховування. Особливу увагу приділено динаміці світоглядних змін у довоєнний, воєнний та післявоєнний періоди.

У статті окреслено ключові компоненти резильєнтності: ціннісні орієнтації, дію як форму активного реагування, сенсотворче мислення, емоційну регуляцію та соціальні зв'язки. Показано, що саме індивідуальний рівень стійкості є фундаментом для формування ширших інституційних і національних механізмів опору кризам. Доведено, що війна виступає каталізатором складних і часто суперечливих ідентифікаційних процесів, зумовлюючи як тимчасове заперечення, так і подальше посилення національної самосвідомості.

Зроблено висновок, що досвід жертв Голокосту демонструє високий потенціал психологічної та культурної резильєнтності навіть в умовах радикальної дезінтеграції соціального середовища. Отримані результати мають теоретичну та практичну цінність для осмислення сучасних воєнних травм і можуть бути використані у розробці стратегій підтримки національної стійкості та роботи з колективною пам'яттю в посткризовий період.

Ключові слова: резильєнтність, національна ідентичність, війна, Голокост, спогади.

Сучасна російсько-українська війна формує комплекс системних викликів і водночас відкриває нові можливості для держави, суспільства та особистості, що потребують адекватних відповідей в умовах високого рівня невизначеності. До ключових проблем належать забезпечення фізичного виживання, збереження національної ідентичності, підтримання психологічної стійкості населення, досягнення суспільного та національного примирення, а також зміцнення соціальної й громадянської згуртованості. Подібні за масштабом і глибиною трансформацій виклики вже мали місце в історичному досвіді людства, зокрема під час Другої світової війни. Зазначений період характеризувався безпрецедентним рівнем людських втрат, матеріальних руйнувань, масових переміщень населення та глибокими соціокультурними зрушеннями, що суттєво вплинули на подальший розвиток держав і міжнародних відносин. Індивідуальний і колективний досвід психологічної та культурної трансформації в умовах Другої світової війни може бути корисним для подолання сучасних викликів, вироблення інституційної стратегії у напрямку формування практик адаптації, національної стійкості та культурної мобілізації.

Тому вивчення факторів культурної резильєнтності має як теоретичну, так і практичну цінність, оскільки дає можливість з'ясувати механізми впливу кризових процесів на особистість, а також окреслити напрями і стратегії виживання, необхідні для подолання їхніх наслідків та місце у цьому процесі національної ідентичності.

Проблему культурної резильєнтності на інституційному рівні, як складову національної безпеки, аналізує у монографічному дослідженні О. Резнікова (Резнікова О., 2022). Л. Шумейко досліджує резильєнтність як багатовимірну категорію та дає авторську концепцію культуротворчого резильєнсу, який розглядається як здатність діяти суб'єктно в умовах нестабільності, зберігаючи й оновлюючи культурну ідентичність у процесі безперервних змін (Шумейко Л., 2025). Особливої уваги заслуговує монографічне дослідження «Інструменти забезпечення резильєнтності українського суспільства», у якому акцент робиться на інструментах забезпечення резильєнтності українського суспільства в повоєнному періоді. Авторський колектив вивчає резильєнтність за окремими сферами життя суспільства: політико-правовою, соціальною, економічною, екологічною і духовною (Лібанова Е. М. (ред.), 2025.). Вагомий внесок у дослідження резильєнтності здійснили зарубіжні дослідники, зокрема Г. Боннано (Bonnano G., 2002), К. Барут (Baruth K., 2002) та К. Болтон (Bolton K., 2013), які виокремили особистісні характеристики та екологічні фактори, що підвищують резильєнтність. Водночас наявні наукові дослідження здебільшого зосереджуються на інституційному рівні резильєнтності. У межах даного дослідження основний акцент зроблено на аналізі індивідуальних стратегій психологічної та культурної стійкості, а також на вивченні впливу цих процесів на формування національної ідентичності. Джерельну базу дослідження становлять спогади жертв Голокосту, які мали досвід перебування у концентраційних таборих і поза їх межами. Аналіз цих джерел здійснюється з метою простеження трансформацій світосприйняття та ідентичності особистості, що пережила травматичний досвід, а також виявлення чинників, які сприяли формуванню культурної та психологічної стійкості. У структурі спогадів виокремлюються такі змістові лінії: формування світогляду у довоєнний період, його зміни під час війни та особливості світосприйняття в післявоєнний час.

Метою статті є аналіз факторів, що зумовили формування культурної та психологічної резильєнтності, а також виявлення їхнього впливу на конструювання національної ідентичності на індивідуальному рівні в умовах воєнного конфлікту.

У термінологічному словнику під психологічною (ментальною) резильєнтністю розуміється здатність людей або спільнот долати стреси й важкі періоди конструктивним шляхом, психічно та емоційно впоратися з кризою, адаптуватися до стресових умов та негараздів, швидко повертатися до докризового стану, проходити крізь життєві випробування, зберігаючи психічне здоров'я та особистісну цілісність (Резнікова О. (ред.), 2024, с. 33). Резильєнтність суспільства – це його здатність протистояти кризам, адаптуватися до змін та зберігати свою цілісність, що проявляється у стійкості економіки, політики, соціальних структур і культури, а також у здатності народу до консолідації та відновлення після потрясінь, як це демонструє Україна під час війни. Отже, поняття охоплює стійкість до зовнішніх загроз та внутрішніх викликів, використовуючи інструменти як національної стійкості, так і соціальної резильєнтності. Українська науковиця О. Резнікова зауважує, що резильєнтність вказує не тільки на стійкість, як на гнучкість та здатність адаптуватися до змін, повертаючись не тільки до попереднього стану, але й набуваючи нових якостей після кризи (Резнікова О., 2022, с. 52). Резильєнтність може виявлятися на трьох рівнях: індивідуальному, інституційному та національному. Водночас саме індивідуальний рівень становить фундамент, на якому формуються та функціонують інституційні й національні механізми стійкості.

Автори монографії «Інструменти забезпечення резильєнтності українського суспільства» виокремлюють три моделі реагування суспільства на загрози:

1. Перша модель передбачає активний опір деструктивним чинникам.
2. У другій моделі відбувається пристосування, шляхом часткових змін у соціальній структурі та практиках функціонування суспільства.

3. Третя модель охоплює два можливі сценарії розвитку: 1) якщо суспільство не здатне відреагувати на шок, то настає криза та занепад; 2) суспільство якісно трансформується, набуваючи нових характеристик (Лібанова Е. М. (ред.), 2025, с. 13). До певної міри ці стратегії стосуються і індивідуального рівня.

На індивідуальному рівні у кожної людини є свої успішні стратегії відновлюватись й адаптуватись до змін/загроз. Ці стратегії видозмінюються в коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі. На вибір стратегії та здатність людини раціонально розподіляти внутрішні та зовнішні ресурси в умовах стресу впливає вік, стать, рівень освіти та добробуту, професія, особистий досвід. Переважно усі, чий спогади було використано у дослідженні, були молодими людьми, віком від 17 до 30 років, з середньою або вищою освітою та представниками робітничих професій.

Як складне явище резильєнтність складається з сукупності компонентів, серед яких можна виокремити:

1. Цінності, тобто принципи, якими керується людина і які мотивують її вчинки та дають напрямок життю. У формуванні психологічної стійкості важливу роль відіграють два кроки: по-перше, ідентифікація цінностей, що передбачає усвідомлення та визначення життєвих пріоритетів; по-друге, вибудовування життєвих стратегій відповідно до ціннісних орієнтацій. Окремого значення набуває вплив значущих осіб, які слугують джерелом моральної підтримки та натхнення. Аналіз спогадів жертв Голокосту свідчить про наявність стійкого й глибокого емоційного зв'язку з родиною, насамперед із матерями, що виступав одним із чинників збереження психологічної стійкості в умовах екстремального досвіду. Зазначене пояснюється тим, що сім'я виступає однією з базових життєвих цінностей особистості, джерелом емоційної підтримки, мотивації та усвідомлення відповідальності, зокрема батьківської. Важливим психологічним ресурсом стійкості для Едіт Егер (16-річної єврейської дівчини), під час перебування в концентраційному таборі Аушвіц, стала внутрішньо засвоєна материнська настанова: «Ніхто не може забрати в тебе те, що є всередині», яка виконувала функцію смислової опори та механізму внутрішньої підтримки¹. Водночас Еді Яку (Абрагам Соломон Якубович), попри перебування в нелюдських умовах утримання у цьому ж таборі, зберігав стійку орієнтацію на моральні принципи: не красти, не завдати шкоди іншим ув'язненим та, за наявності можливості, надавати їм допомогу. Така поведінкова стратегія свідчить про збереження внутрішніх етичних настанов навіть у ситуації граничної депривації та постійної загрози життю. Крім того, як згадував Едді Яку, вижити міг тільки той, хто відкидав усе, крім бажання вижити. Окремо Яку виокремив такі чинники виживання, як надія та взаємодопомога, які виконували функцію психологічної підтримки, сприяли збереженню мотивації та підвищували шанси на збереження життя².

2. Дія, що містить компонент праці і компонент турботи про віднову сил, турботу про інших; дію, що включає вирішення тих проблем, які людина здатна вирішити. Як твердила Едіт Егер, у таборі вижити – означало переступити через власні потреби і присвятити себе будь-чому і будь-кому іншому. Для неї будь-ким стала її старша сестра Магда, а будь-чим – надія знову побачити нареченого³.

3. Корисне мислення або, іншими словами, це те як ти обираєш сприймати конкретну ситуацію. Як згадувала Едіт: «Ми самі обираємо, чого може навчити нас жахіття: стати ворожими і скам'янілими чи триматися невинної частинки себе»⁴. Фактично, тут можна говорити про сенсотворчий компонент резильєнтності, що передбачає здатність осмислювати кризові ситуації як можливість, а не кінець (Шумейко Л., 2025, с. 413). Наприклад, Едіт Егер неодноразово згадує, що її підтримували слова нареченого, сказані наостанок, перед відправкою у табір: «Я ніколи не забуду твої очі. Я ніколи не забуду твої руки», а також мрії про життя «після

¹ Егер Едіт Ева. Вибір. Кишинів, 2016. С 40.

² Едді Яку. Найщасливіша людина на землі. Мемуари чоловіка, що пережив Голокост. Харків, 2022. С. 78.

³ Егер Едіт Ева. Вказ. праця. С. 45.

⁴ Там само. С. 47.

війни»⁵. Те, що підтримувало Еді Яку у концентраційному таборі, була наявність товариша з періоду «щасливого» життя на волі та турбота одне про одного.

4. Регуляція емоцій і роль позитивних емоцій зокрема. Емоції є важливим компонентом системи сприйняття та регуляції енергії, уваги, поведінки. Вони допомагають виділяти важливу інформацію про середовище, належно оцінювати ситуацію та мобілізувати тіло на відповідну реакцію – втечі, нападу тощо (Сухіна І., 2022, с. 214).

5. П'ятий компонент – про соціальні зв'язки. Про підтримку. Будь-яка резильєнтність – це спільна стійкість (Романчук О., 2022). Значною мірою, стійкості жертв Голокосту сприяла наявність поруч рідних та близьких людей, однодумців.

Ще одним важливим аспектом проблематики є дослідження взаємозв'язку національної ідентичності та резильєнтності в кризових умовах. У низці випадків саме війна виступала каталізатором переосмислення особистістю власної національної належності. Наприклад, Едіт Егер, яка народилась у м. Кошице, словацькому регіоні, що до Першої світової війни належав Австро-Угорщині, ідентифікувала себе та свою сім'ю як угорських євреїв. Зокрема, її родина спілкувалася виключно угорською і зовсім не говорила їдишем, відчуваючи себе частиною соціуму: отримували угорську освіту, працювали, відвідували культурні заходи. Окрім того, сім'я не дотримувалася суворих правил юдаїзму, оскільки батько (побував у російському полоні) проявляв байдужість до релігії та вживав свинину (що суворо заборонено в юдаїзмі). Однак, навіть у довоєнний період її сім'я зустрічалася з прихованими та відкритими упередженнями щодо євреїв. Як вказує Едіт Егер, вона виросла з відчуттям неповноцінності та переконанням, що краще приховувати свою належність до євреїв. І, загалом, як вказує авторка спогадів, у той період важко було віднайти свою справжню приналежність та самовизначитися⁶. Вагомим етапом у процесі формування ідентичності Едіт став епізод, пов'язаний із відмовою їй у шістнадцятирічному віці в зарахуванні до олімпійської тренувальної команди з гімнастики з огляду на її походження. У цій ситуації авторка спогадів здійснює спробу заперечення власної етнічної належності, заявляючи, що вона не є єврейкою, що було стратегією адаптації та приховування ідентичності з прагматичних мотивів⁷. Уже у післявоєнний період, після народження доньки, хоча сім'я Егерів дотримується єврейських традицій, однак при цьому також і хрестять дитину з міркувань безпеки, так само як їх друзі замість єврейського прізвища використовують угорське⁸. Аналогічна ситуація спостерігається у Міхала Гауптмана, уродженця м. Сколе, який у 26 років вимушено змінив прізвище та ім'я на Міхал Мірський (1942 р.), повернувся до свого прізвища аж у 1976 році (тобто у 60 років), проживаючи вже у Швеції⁹. За спогадами Катті Гауптман, життєвий шлях її діда Міхала характеризувався існуванням у межах трьох різних особистісних моделей, сформованих у трьох відмінних культурних просторах: у єврейській спільноті Галичини; упродовж тридцяти років – у середовищі Польщі, де він змушений був приховувати своє походження, репрезентуючи себе як поляка; а також у контексті еміграційного життя в Швеції як єврей-емігрант. Водночас постає питання щодо збереження ним єврейської ідентичності після тривалого періоду її заперечення. На думку онуки, його самосвідомість на цьому етапі набула гібридного характеру, поєднуючи польську та єврейську ідентичності¹⁰.

Аналогічно Едді Яку, сім'я якого до Першої світової війни, проживала у Німеччині, відзначав, що його сім'я насамперед вважала себе німцями, а вже потім євреями, хоча в цілому сім'я Яку

⁵ Егер Едіт Ева. Вказ. праця. С. 38–39.

⁶ Там само. С. 24–25.

⁷ Там само. С. 30.

⁸ Там само. С. 100–101.

⁹ Гауптман Мікаель. Забуті могили. Київ, 2017. С. 24.

¹⁰ Там само. С. 143, 151.

дотримувалася єврейських релігійних традицій¹¹. Згадані випадки вказують на явище нашарування ідентичностей, що було наслідком спершу етнічного середовища, а в подальшому спроб соціальної адаптації задля виживання в новій системі. Зокрема, Едіт Егер зазначає, що в період навчання у старших класах, тобто до початку війни, вона була прихильницею сіоністських ідей¹². Водночас після Другої світової війни, відбувається трансформація світоглядних пріоритетів, оскільки вона обирає безпеку (емігрує у США), перед своїми ідейними переконаннями (на той час новоутворена держава Ізраїль була втягнена у військовий конфлікт з арабами).

Резильєнтність суспільства передбачає спроможність вирішувати проблеми, які стоять перед ним. Проблеми суспільства – це зовнішні або внутрішні питання, які воно повинно досліджувати і вирішувати. Для осіб не німецької національності однією з ключових проблем в умовах нацистського режиму було збереження власної національної ідентичності. Аналіз мемуарних свідчень Едіт Егер та Едді Яку демонструє процес трансформації їхньої ідентичності через її переосмислення під впливом травматичного досвіду. Внаслідок пережитих подій посилюється усвідомлення ними своєї єврейської належності, однак у післявоєнний період вони не повертаються до використання своїх єврейських імен та прізвищ, що свідчить про складний і багатовимірний характер ідентифікаційних змін. Це можна пояснити і тим, що повернення до свого першого (етнічного) імені, повертало людину до періоду отримання травматичного досвіду, про який часто жертви воліли забути.

Водночас, перебуваючи у США, родина Егерів підтримувала контакти з іншими єврейськими іммігрантами, оселилася в одному з найбільших єврейських районів Балтимор та дотримувалася релігійних традицій юдаїзму, зокрема відзначала Хануку. Однак, за свідченням Едіт Егер, вона відчувала себе вигнанкою навіть у близькому соціальному колі¹³, а також змушена була приховувати власне походження на робочому місці (очевидно, щоб мінімізувати вплив негативних стереотипів). Додатковим чинником психологічної напруги стало усвідомлення того, що її безпосередній керівник, будучи євреєм, знецінював її професійні якості як працівниці¹⁴. Таким чином, у цьому випадку йдеться про свідоме приховування ідентичності з соціальних мотивів, спрямоване на уникнення дискримінаційних практик та упередженого ставлення.

Натомість в Янкеля Глоцера (народився в сім'ї асимільованих євреїв у Рогатині на початку 1925 року), який проживав під час війни у гетто, не спостерігалось приховування ідентичності, про що свідчить відзначення його сім'єю 20 вересня 1942 р. Йом Кіпра (Дня спокути), навіть в умовах нацистської окупації¹⁵. Очевидно, це з одного боку було своєрідною формою спротиву, а з іншого, результатом відсутності анонімності, оскільки у маленьких населених пунктах, де сусіди знали одне одного десятиліттями, приховати ідентичність було майже неможливо.

У біографічному наративі Марти Вінтер – єврейської восьмирічної дівчинки з Чорткова (Тернопільська область) – задля збереження життя було здійснено зміну особистої ідентичності, зокрема її імені на Кристину Гриневиц, а також повне прийняття римо-католицького обряду (що у єврейській традиції сприймається як відступництво і зрада власного народу, хоча і такий варіант допускався за умов існування смертельної загрози). Постійний страх викриття та проживання в польській родині, зумовили часткову втрату дитиною власної ідентичності, внаслідок чого після завершення війни, у десятирічному віці, вона вже не ототожнювала себе з єврейською спільнотою. Лише потрапивши до єврейського притулку та будучи депортованою до Ізраїлю, у віці одинадцяти років, вона розпочала процес відновлення ідентичності, зокрема через повернення до свого справжнього імені¹⁶.

¹¹ Едді Яку. Вказ. праця. С. 11, 13.

¹² Егер Едіт Ева. Вказ. праця. С. 104.

¹³ Там само. С. 122.

¹⁴ Там само. С. 127.

¹⁵ Глоцер Джек. Я пережив голокост наперекір усьому. Унікальна та незабутня історія боротьби за життя. Київ, 2022. С. 35.

¹⁶ Донечка, про яку ми завжди мріяли. Історія Марти. Київ, 2022. С. 68, 89.

У тринадцятирічному віці (1933 р.) Едді Яку був змушений здійснити зміну особистісної ідентичності та проживати під фальшивими документами на ім'я Волтер Шляйф з метою отримання доступу до освіти в умовах переслідування та загрози життю. Під час втечі з концентраційного табору (1945 р.), у процесі міжособистісної взаємодії з місцевим населенням, він декларував подвійну ідентичність, називаючи себе німцем єврейського походження¹⁷. Водночас після завершення Другої світової війни простежується трансформація його самоідентифікації: під час перетину кордону з Бельгією (у 1945 р. після капітуляції Німеччини) Яку вже однозначно ідентифікував себе як єврей, що свідчить про переосмислення власної національної та етнічної належності в поствоєнному контексті¹⁸.

Ще один аспект резильєнтності – це її культурна складова, яка сприяє не лише збереженню минулого, а й активне використання культурних ресурсів для формування стійкого майбутнього. Зазвичай культурній резильєнтності сприяє культурно-мовне середовище. Однак табори смерті, де утримували євреїв з різних країн, які не завжди могли порозумітися, не були умовою трансляції спільних цінностей і тому у даному випадку не ставали умовою збереження національної ідентичності. Наприклад, Едді Яку, потрапивши у 1944 р. у табір в Аушвіці, згадує, що у результаті перебування в ув'язненні з великою кількістю незнайомих людей, які відрізнялися мовою та спільними інтересами, отримав культурний шок. Єдине, що їх об'єднувало – це віра (юдаїзм). Однак, як визнає Яку, він не дуже був побожним, а бути євреєм було небезпечно¹⁹. Значну роль у культурній резистентності відігравала релігія, яка сприяла соціальній згуртованості, через спільні культурні заходи, символи та традиції об'єднували людей, підвищуючи рівень довіри та соціальної солідарності. Тому у самоідентифікації євреїв важливу роль відіграє конфесійний компонент, оскільки юдаїзм пов'язує віру з приналежністю до народу, його історією, культурою та законом. Незважаючи на певну асиміляцію та спробу інтегруватися у європейські нації, саме релігія була тим фундаментом, що об'єднував єврейську спільноту. Ментальні та ціннісні орієнтири єврейської ідентичності формувалися і продовжують формуватися крізь призму дотримання духовних і морально-етичних норм юдаїзму. Водночас в умовах воєнних потрясінь фіксувалися випадки тимчасової відмови від релігійної практики, зокрема свідомого прийняття християнства як стратегії виживання. Подібні трансформації засвідчують, що в кризових ситуаціях, зокрема під час війни, культурні маркери ідентичності та значущість окремих її елементів зазнають ситуативних і функціональних змін.

Отже, в умовах Другої світової війни відбувається атрофія національного почуття як результат кризи при пошуку ідентичності на рівні ворожості суспільства. Однак саме переслідування за національною ознакою під час війни, уже післявоєнний період стане фундаментом для чіткої національної самоідентифікації. У осіб, що пережили Голокост, спостерігався значний рівень психологічної та культурної резильєнтності навіть в іншоетнічному середовищі. Оскільки резильєнтність охоплює не лише здатність особистості протистояти кризовим впливам, а й спроможність до відновлення та повернення до «нормального» життя у посткризовий період, визначальну роль у цьому процесі відіграли ціннісні орієнтації індивіда, його залученість до неформальних соціальних груп, родинні зв'язки та спілкування у повсякденному житті. У подальших дослідженнях перспективним є порівняльний аналіз досвіду різних груп жертв (за віком, статтю, соціальним походженням, регіоном) та вивчення того, як психологічна стійкість або вразливість передається наступним поколінням через сімейні наративи, мовчання чи символічні практики пам'яті.

¹⁷ Едді Яку. Вказ. праця. С. 99.

¹⁸ Там само. С. 102.

¹⁹ Там само. С. 60–61.

Список літератури

- Лібанова Е. М. (ред.), 2025. *Інструменти забезпечення резильєнтності українського суспільства: монографія*. Харків. Харків.
- Резнікова О., 2022. *Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія*. Київ.
- Резнікова О., (ред.), 2024. Войтовський К. *Термінологічний словник-довідник у сфері національної стійкості*. Київ.
- Романчук О., 2022. *Витривалість у резильєнтності*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://i-cbt.org.ua/resilience-endurance/> [02.02.2026]
- Руденко О. В., 2022. Гонтар Ю. В. Структура резильєнсу у контексті розвитку резильєнтності особистості. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Психологія»*. Том 33 (72). № 2. Київ. 73–78.
- Сухіна І., 2022. Розвиток резильєнтності у батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану. *Психолого-педагогічний супровід дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах спеціальної та інклюзивної освіти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю 9 листопада 2022 р.* Кам'янець-Подільський. 213–215.
- Шумейко Л. М., 2025. Культуротворчий резильєнс як нова культурологічна парадигма. *Культурологічний альманах*. Вип. 3. Київ. 407–416.
- Baruth K. E., 2022. Carrol J. J. A formal assessment of resilience: The Baruth Protective factors inventory. *The Journal of individual psychology*. №58. 235–244.
- Bolton K., 2013. *The development and validation of the resilience protective factors inventory: a confirmatory factor analysis: Social Work Dissertations*. University of Texas at Arlington: 120. [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://mavmatrix.uta.edu/socialwork_dissertations/120 (02.02.2026).
- Bonanno G. A., 2004. Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*. 59(1). 20–28.

Lidiia Fedyk

**TRANSFORMATION OF NATIONAL IDENTITY AND MECHANISMS OF
PSYCHOLOGICAL RESILIENCE: THE EXAMPLE
OF HOLOCAUST SURVIVORS' MEMOIRS**

The article provides a comprehensive analysis of the phenomenon of cultural and psychological resilience in the context of war and traumatic social transformations through the prism of the individual experiences of Holocaust survivors. The relevance of the study is determined by the current challenges facing Ukrainian society in the context of the Russian-Ukrainian war, which require a deeper understanding of the mechanisms of adaptation, survival, and preservation of national identity in situations of existential threat. The purpose of the article is to identify the factors that shape cultural and psychological resilience at the individual level and to analyze their impact on the construction and transformation of national identity in wartime.

The source base consists of memoirs of Holocaust survivors, in particular their experiences of being in concentration camps, ghettos, and living in forced hiding. Particular attention is paid to the dynamics of worldview changes in the pre-war, war, and post-war periods.

The article outlines the key components of resilience: value orientations, action as a form of active response, meaning-making thinking, emotional regulation, and social connections. It is shown that it is the individual level of resilience that is the foundation for the formation of broader institutional and national mechanisms of resistance to crises. It is proven that war acts as a catalyst for complex and often contradictory identification processes, causing both temporary denial and further strengthening of national self-awareness.

It is concluded that the experience of Holocaust victims demonstrates a high potential for psychological and cultural resilience even in conditions of radical disintegration of the social environment. The results obtained have theoretical and practical value for understanding contemporary war trauma and can be used in developing strategies to support national resilience and work with collective memory in the post-crisis period.

Key words: resilience, national identity, war, Holocaust, memories.

References

- Libanova E. M. (ed.), 2025. *Instrumenty zabezpechennia rezylientshchyn ukrainskoho suspilstva* [Tools for ensuring the resilience of Ukrainian society]: monograph. Kharkiv. (In Ukrainian).
- Reznikova O., 2022. *Natsionalna stiiikist v umovakh minlyvoho bezpekovoho seredovyshcha* [National resilience in a changing security environment]. Kyiv. (In Ukrainian).
- Reznikova O. (ed.), 2024. Voitovskiy K. *Terminologichnyi slovnyk-dovidnyk u sferi natsionalnoi stiiikosti* [Terminological reference dictionary in the field of national resilience]. Kyiv. (In Ukrainian).
- Romanchuk O. 2022. *Vytryvalist u rezylientshchyn* [Endurance in resilience]. [Online]: Available from: <https://i-cbt.org.ua/resilience-endurance/> [Accessed: 2. 02. 2026]. (In Ukrainian).
- Rudenko O. V., 2022. Hontar Yu. V. *Struktura rezylientshchyn u konteksti rozvytku rezylientshchyn osobystosti* [Structure of resilience in the context of individual resilience development]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriiia "Psychology"*. Vol. 33(72). 73–78. (In Ukrainian).
- Sukhina I., 2022. *Rozvytok rezylientshchyn u batkiv, yaki vykhovuiut ditei z osoblyvymy osvithnimy potrebamy v umovakh voiennoho stanu* [Development of resilience in parents raising children with special educational needs under martial law]. *Psykhologo-pedahohichnyi suprovid ditei z intelektualnymy porushenniamy v umovakh spetsialnoi ta inkluzyvnoi osvity: materialy II Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu 9 lystopada 2022 r.* Kamianets-Podilskiyi. 213–215. (In Ukrainian).
- Shumeiko L. M., 2025. *Kulturotvorechi reziliens yak nova kulturolohichna paradyhma* [Culture-forming resilience as a new cultural paradigm]. *Culturological Almanach*. Vyp. 3. Kyiv. 407–416. (In Ukrainian).
- Baruth K. E., 2022. Carrol J. J. A formal assessment of resilience: The Baruth Protective factors inventory. *The Journal of individual psychology*. Issue 58. 235–244. (In English).
- Bolton K., 2013. *The development and validation of the resilience protective factors inventory: a confirmatory factor analysis: Social Work Dissertations*. University of Texas at Arlington: 120. [Online]: Available from: https://mavmatrix.uta.edu/socialwork_dissertations/120 [Accessed: 2. 02. 2026] (In English).
- Bonanno G. A., 2004. Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*. Issue. 59(1). 20–28. (In English).

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.05.2026